Фрідріх Енґельс.

Розвиток соціялізму від утопії до науки.

(Докінчене.)

Від часу історичного виступу капіталістичного способу продукції опановане всіх продукційних засобів через суспільність уносило ся меньше або більше неясно частійше перед одиницями, як і цілими сектами як ідеал будучности. Але воно могло стати можливим, історичною конечністю доперва тоді, коли для його переведеня находить фактичні условини. Як всякий інший суспільний поступ, так воно може бути переведеним не через осягнене переконаня, що істноване кляс противить ся справедливости, рівности і т. д., не через саме бажане знести ті кляси, але через певні нові економічні условини. Розділ суспільности на клясу визискуючу і визискувану, пануючу і угнетену, був конечним наслідком давнійшого недостаточного розвитку суспільности. Як довго вся суспільна праця дає лиш такий дохід, який лиш малим перевисшає те, чого треба для конечної екзистенції всіх, як довго отже праця забирає весь або майже весь час великої більшости членів суспільности, так довго мусить та суспільність ділити ся на кляси. Побіч тої великої більшости, занятої виключно працею, творить ся кляса, увільнена від безпосередно-продуктивної праці, яка полагоджує спільні справи суспільности, як управа праці, державні справи, судівництво, наука, штука і т. д. Поділ на кляси оснований отже на законі поділу праці, хоч се не перешкаджає, щоб той поділ на кляси не переводив ся при помочи насильства і рабунку, хитрости і обману, і щоб пануюча кляса, засівши раз на своїм місци, ніколи не занедбувала укріпити своє пановане коштом робучої кляси і суспільну управу замінити на зростаючий визиск мас.

Коли таким чином поділ на кляси має певне історичне управнене, то лиш на даний період часу, для даних історичних условин. Оснований на недостаточности продукції, буде знесений через повний розріст новочасних продуктивних сил. І дійсно знесене суспільних кляс обусловлене таким степенем історичного розвитку, що на нім стає анахронізмом не лише істноване сеї чи тої означеної кляси, але пануючої кляси загалом, отже само істноване клясової ріжниці. Воно обусловлене отже таким степенем розвитку продукції, що на нім присвоєне продукційних засобів і продуктів, а тим самим політичного пановання, монополю на образоване і духовий провід через окрему суспільну клясу стає не лише злишним, але також економічно, політично і інтелектуально перепоною розвитку. Сю точку тепер осягнено. Коли політичне та інтелектуальне банкроцтво буржуазії ледви-чи є таємницею їй самій, то її економічне банкроцтво повтаряєть ся правильно що десять літ. В кождій кризі дусить ся суспільність під тягаром своїх власних, непримінимих для неї продуктивних сил і продуктів, і стоїть безпомічна перед безглуздою противорічністю, що продуценти не мають що консумувати, бо нема консументів. Експензивна сила продукційних засобів рве пута, наложені їй капіталістичним способом продукції. Її освободжене з тих пут, се одиноке услівє безперервного, що-раз швидше поступаючого розвитку продуктивних сил, а тим самим практично безграничного розросту самої продукції. Не досить сего. Суспільне присвоєне продукційних засобів усуває не лиш істнуючу тепер штучну запору продукції, але також позитивну розтрату і знищене продуктивних сил і продуктів, що тепер неминучо товаришить продукції і доходить до кульмінаційної точки в крізах. Дальше дає воно масу продукційних засобів і продуктів до розпорядимости загалу через усунене безглуздого люксусового марнотравства пануючих тепер кляс та їх політичних репрезентантів. Змога, запевнити при помочи суспільної продукції всім членам суспільности істноване, яке не лише матеріяльно зовсім вистарчає і з кождим днем більшає, але також запевнює їм повне свобідне виобразоване і примінене їх фізичних і духових здібностий, та змога настала тепер вперве, але вона н а с т а л а.*)

З опанованем продукційних засобів через суспільність усунено товарову продукцію, а тим самим пановане продукта над продуцентом. Анархія суспільної продукції заміняєть ся пляномірною сьвідомою орґанізацією. Боротьба о істноване устає. Сим доперва виділяєть ся чоловік в певнім змислі оконечно з царства зьвірят, переходить із зьвірячих условин істнованя в дійсно людські. Обсяг житєвих условин, окружаючих людий, який доси панував над людьми, попадає тепер під пановане і контролю людий, котрі, стаючи панами свого власного усуспільненя, стають вперве сьвідомими, дійсними панами природи. Закони їх власної суспільної діяльности, що доси стояли супротив них як чужі, природні закони, які панують над ними, приміняють ся тепер людьми з повним знанем річи, а тим самим опановують ся. Власне усуспільнене людий, яке доси стояло супротив них як примус природи і історії, стає тепер свобідним твором їх рук. Обєктивні, чужі сили, що панували доси над історією, підпадають тепер під контролю людий. Доперва від тепер люди з повною сьвідомістю самі робити-муть історію, доперва від тепер суспільні причини, пущені ними в рух, матимуть переважно і в щораз більшій мірі такі наслідки, яких вони хотять. Се скок людськости з царства конечности в царство свободи.

*) Кілька чисел нехай представить хоч в приближеню ту незвичайну експанзивну силу новочасних продукційних засобів, навіть під капіталістичним гнетом. Після обчислень Giffen-а загальна сума богацтва великої Британії і Ірляндії виносила в круглих числах:
1814. року — 2.200 міліонів фунтів штерлінгів.
1865. року — 6.100 міліонів фунтів штерлінгів.
1875. року — 8.500 міліонів фунтів штерлінгів.
Щодо знищеня продукційних засобів і продуктів підчас кріз, то на другім конгресі німецьких промисловців в Берліні 21. лютого 1878, року загальну шкоду лиш в німецькім зелізнім промислі підчас послідного краху обчислено на 455 міліонів марок.

На закінчене зберім коротко перебіг нашого розвитку:

I. Середновічна суспільність: Дрібна від'окремлена продукція. Продукційні засоби прикроєні до ужитку одиниць, проте первісно-безпомічні, дрібні, а їх наслідки карловаті. Продукція для безпосередного ужитку чи самого продуцента чи його февдального пана. Лиш там, де продукція перевисшає те запотребоване, виставляєть ся та надвижка на продаж і підпадає виміні: товарова продукція отже доперва повстає, але вже тепер містить в собі в зароді **анархію суспільної продукції.**

II. Капіталістична революція. Переміна промислу найперше при помочи простої кооперації і мануфактури. Концентрація розкинених доси продукційних засобів в великих робітнях, а тим самим їх переміна із продукційних засобів одиниці в продукційні засоби суспільні, переміна, яка в загалі не дотикає форми виміни. Старі форми присвоєня остають правосильними. Виступає **капіталіст** і як властитель продукційних засобів присвоює собі також продукти і робить їх товарами. Продукція стала суспільним актом, але виміна, а з нею і присвоєне остають індивідуальними актами, актами одиниці: **Суспільний продукт присвоює собі поодинокий капіталіст.** Се головна противорічність, від якої походять всі інші, що в них живе теперішна суспільність і що їх виказує великий промисл.

А. Відділене продуцента від продукційних засобів. Засуджене робітника на досмертну наємну працю. **Противеньство між пролетаріятом а буржуазією.**

Б. Зростаючий виступ і наслідки законів, що опановують товарову продукцію. Рознуздана конкуренційна боротьба. **Противорічність між суспільною арґанізацією в одній фабриці, а суспільною анархією в загальній продукції.**

В. З одної сторони досконалене машинерії, вчинене через конкуренцію примусовим законом для кождого поодинокого фабриканта і рівночасне з постійно ростучим увільнюванем робітників зі служби: **промислова резорвова армія.** — З другої сторони безграничне розширене продукції, таксамо примусовий закон конкуренції для кождого фабриканта. — З обох сторін нечуваний розвиток продуктивних сил, надвижка подачі над попитом, надпродукція, переповнене ринків, десятилітні крізи, блудний круговорот: **тут надмір продукційних засобів і продуктів, там надмір робітників** без занятя і без засобів до житя; але ті обі підойми продукції і суспільного добробуту не можуть з'єдинити ся, бо капіталістична форма продукції забороняє продуктивним силам функціонувати, продуктам циркулювати, хіба що замінять ся перед тим в капітал, до чого власне недопускає їх власний надмір. Противорічність зросла до безглуздя: **Спосіб продукції бунтуєть ся против способу виміни.** Буржуазія проявляє нездібність до дальшої управи своїх власних суспільних продуктивних сил.

Г. Самі капіталісти змущені в части признати суспільний характер продуктивних сил. Присвоєне великих продукційних і комунікаційних орґанізмів найперше **акційними товариствами,** опісля **тростами,** а відтак **державою.** Буржуазія стає злишньою клясою; всі її суспільні функції сповняють тепер оплачені урядники.

III. Пролетарська революція, розвязка противорічностий: Пролетаріят загортає публичну власть і силою тої власти обертає суспільні продукційні засоби, що висувають ся з рук буржуазії, в публичну власність. Тим актом освободжає продукційні засоби від їх дотеперішної капіталістичної марки і надає їх суспільному характерови повну свободу розвитку. Стає можливою суспільна продукція після пляну, означеного з гори. Розвиток продукції чинить анахронізмом дальше істноване ріжних суспільних кляс. В міру того, як зникає анархія суспільної продукції, засипає також політичний авторітет держави. Люди, що стали наконець панами свого способу усуспільненя, стають тим самим рівночасно панами природи, панами себе самих — свобідними.

Довершити сего діла, що дасть свободу сьвітови, се історична задача новочасного пролетаріяту. Розслідити його історичні условини, а тим самим його характер, і таким чином осьвідомити покликану до тої акції, а закріпощену тепер клясу про условини і характер її власної акції, се задача теоретичного виразу пролетарського руху, задача наукового соціялізму.

———o———

Вже вийшла з друку і продає ся цікава книжочка п. з. ДОБРОБИТ. Ціна 10 ц. з пересилкою Замовляйте в редакції „РОБОЧОГО НАРОДА".

Лев Юркевич

Суспільно-політичне житє і кляси.

(Продовжене).

Дбаючи насамперед про своє богацтво і про свою міць, буржуазія хоче бути тако-ж представницею і опікуном народніх мас і тому вона не може не обіцяти знищити всі темні боки, яких так богато має капіталістичний лад. І вона справді обіцяє перемогти сучасні злидні і бідність, але думає зробити це, не зрушуючи **основ капіталістичного порядку.** Одним словом, буржуазна кляса має намір залічити капіталістичні рани, оберігаючи сам капіталізм, оберігаючи кляси.

Але коли припустити навіть, що вона щиро хоче оздоровити наше суспільство, то можна з певностю сказати, що буржуазія нічогісінько в цьому напрямку не зробить. Діло тут не в її щирости, а в засобах, і той хто оберігає причину наших нещасть, себ-то клясовий поділ громадяньства, може помогти на шому суспільству не більш як баба — шептуха своїми молитвами тяжко хорій людині. "Добрі буржуа, писав Маркс, хотять неможливого себ-то умов буржуазного житя без неминучих наслідків цих умов."

Ліберальні партії обіцяють робітництву більше широке фабричне законодавство, орґанізують його в товариства взаімодопомоги, в кооперативні товариства, обіцяють йому участь в прибутках підприємств і т. д.

Не будемо доводити, що фабричне законодавство, взаімодопомога і кооперація, хоч і поліпшують умови робітничої праці, але в корені її не змінюють. Що-ж до участи в прибутках, то це чистісіньке шахрайство, бо досі ця система тільки збільшувала працю робітників, котрі гнали ся за мізерним процентом з прибутків, переймаючись прихильністю до капіталістів, підвисшуючи видатність своєї праці і забуваючи за свої дійсні клясові інтереси.

Цікаво, що в останні часи, з'огляду на скорий розвиток робітничого страйкового руху, капіталісти з особливим завзятєм ширять серед робітників ідею протистрайкової орґанізації і їм справді удало ся заснувати чимало так званих "жовтих" себ-то страйколомних спілок. Спочатку спілки ці були зовсім без програми, але в конкуренції з дійсно робітничими спілками "жовті" мусіли виробити свою проґраму, свій ідеал, котрий, між іншим, дуже добре висловлює відношене буржуазії до робітничого питаня.

Найбільше "жовтих" спілок у Франції. В політиці вони виходять з засад, котрі проголосила велика французька революція, хоч одночасно заявляють, що не хотять мішатись в широке політичне житє. Вони проти робітничого інтернаціоналізму, проти страйків і стоять за мирові суди під час конфлікту робітників з підприємцем. Вони за фабричне законодавство і за товариства взаімодопомоги. Називають себе "жовті" народними соціялістами", але "соціялізм" їхній прекомічний.

"Ми хочемо, заявляють "жовті", змінити систему найманої праці, але тільки не в сенсі колєктивізму, а в сенсі індивідуальної власности. Треба щоби всі володіли, щоби кожний мав свою власність. Наш соціялізм є соціялізмом любови і миру, а не воровнечі і війни"...

Як відомо, справжні соціялісти хотять, щоби всі засоби продукції (але тільки засоби колективної продукції) стали власностю суспільства і доводять, що така реформа знищить кляси та всіх людий зрівнає економічно. Отже "жовті" проти усуспільненя засобів продукції, але вони за індивідуально-робітничу власність. Не можна одначе, кажуть "жовті", поділити на части фабрику і роздати її робітникам, треба отже щоби робітники брали участь в фабричних прибутках за допомогою акцій, котрі вони будуть купувати зберігаючи на те гроші або добють ся закона, котрий дасть робітникам право на участь в прибутках.

Таким робом головна одзнака ідеалу "жовтих" та, що вони проти усуспільненя засобів продукції, але всеж за право робітників на власність.

Дуже, між іншим, подібна до цього робітнича програма і українських буржуазних партій. Перед нами програма української радикальної партії (найбільше лівої зі всіх українських буржуазних партій!) і в ній стоїть: "Щоб усі фабрики та заводи, машини й струменти були народні—тих робітників, що самі працюють і щоб їх було й те, що вони зароблять".

Отже з цього ми бачимо, що і українські радикали хотять передати засоби продукції **не** суспільству, а**"тим робітникам, що самі роблять".**

В найліпшому разі цей пункт програми української буржуазії можна розуміти, як змагане до заснованя кооперативних робітничих фабрик, але не більше.

Таким робом український буржуазний рух розвязує робітниче питане приблизно так само, як і буржуазія других народів, себ-то обіцяє робітництву нове і щасливе житє, не змагаючи до усуспільненя засобів продукції і, значить, стоючи на ґрунті і в обороні капіталістичного порядку.

Нема й мови про те, що мета робітничого руху цілком і зовсім відмінна від мети всіх інших кляс нашого суспільства.

Робітничий суспільний ідеал не в минулому, не в сучасному, а в будучому. Тим-то і політика робітнича зовсім інша від політики, як землевласників так і капіталістів.

Національне житє і кляси.

Відомий український патріот Тад. Рильський надрукував був спогади про свого прадіда, з котрим трапилась цікава подія підчас народного повстаня проти панів—Коліївщини.

Прадід Рильського був паном. Повстанці зловили его, хотіли розстріляти і вже привязали до стовпа, коли стало ся таке:

—Чекайте, я вам щось скажу,—гукнув я,— так оповідав згодом предок Рильського.

Старший між козаками, певне сподіваючись, що я може якийсь скарб виявлю, звелів розвязати мені очи. Тоді, під подихом Вищої сили, почав я сьпівати українську пісню, якої навчив ся в церкві у базилян: "Пречистая Діво-Мати руського краю".... Пісня ця так зворушила старшого, що сльози ринули йому з очий. Він велів відвязати мене від стовба і мовив:

Шкода його губити; візьміть собі його за дячка—нехай вам у церкві сьпіває.

—Він звелів просьпівати ще раз пісню, погладив мене по голові і навчав, щоб я шанував ся. Я обіцяв, дякуючи за помилуваня. Громада спитала козака, що робити з тими (бранцями), які лишили ся в льоху.

—Напилисьмо ся вже доволі крови,—одказав він,—пустіть і тих, та нехай йому подякують, що своєю піснею спас їх від смерти.

Малюночок сей дуже характеристичний. В ньому відбила ся дуже яскраво одна з головних рис клясових взаємин в національному відродженю і Тад. Рильський має рацію, висловлюючи надію, що його спогади "послужать за матеріял, щоби зрозуміти сучасне і хоч трохи передбачити майбутне".

Коліївщина була бурею народного гніву і пімсти, була вона наслідком довгого знущаня над народом закутого в кріпацькі кайдани. Високо піднесли ся тоді хвилї народного повстаня і не одну панську родину захлинули вони. Мали захлинути і прадіда Рильського, але він спас ся від козацької кулї, його відпустили і навіть погладили по голові...

Чи-ж прадід Рильський виявив бажане допомогти повстанцям, чи-ж став він по їх бік і в спільній боротьбі за ліпшу долю заслужив таку симпатію, ні, він одним одно... засьпівав українську пісню.

Рильській нащадок пропонує отже панській клясї вчити ся на цій події "передбачити майбутне" себто старати ся національно злити ся з народом, щоби в будучому за допомогою національної єдности могти з таким-же успіхом, як і його прадід, ослаблювати клясові конфлікти.

Пануюча кляса, коли вона знає мову і психіку працюючих мас свого народу здобуває собі цим знанем чародійські ключі до народніх душ, навчаєть ся в прикру і небезпечну хвилину розростаня народного гніву змягчати вимучені, але в суті ніжні і чулі до всього гарного, народні серця.

Українська пісня просьпівана перед козаками прадідом Рильського, є як-би символом національної діяльности паньства, коли воно прокидаєть ся до сьвідомого національного житя.

Треба знати, що коли власницька кляса національно поневоленого народу перетворюєть ся, з появою капіталістичного порядку, в буржуазну клясу, то її національне обличе значно змінюєть ся, а її національна політика прибирає риси "демократичної" політики.

За часів Хмельницького, коли капіталізм був тільки в зародку і коли клясовий поділ українського народу прибрав форму поділу на стани, тоді пануючі кляси (шляхта) в своїй національній політиці отверто виходили з своїх клясово-станових шляхетських інтересів, до народу ("черні") ставились з призирством і хоч разом з ним боролись проти польського ярма, то все-ж ця спільна боротьба зовсім не прикривала станового поділу і противеньств в українському народі. Тим-то так легко переходили тоді від спільних виступів проти польського панованя до кривавих внутрішно- українських станових конфліктів.

Капіталістичний порядок—цей надзвичайно могутний реформатор житя —знищуючи поділ людий на стани, навчив свою улюблениця буржуазну клясу прикривати клясовий поділ суспільства і дав їй ідею, так сказати, формального демократизму. Це виявило ся, як то ми вже знаємо, насамперед в політичному житю, де буржуазна кляса проголосила рівність і волю і в ролї виразника інтересів всього народу взяла ся до реформованя житя.

Таку саму ролю бере на себе буржуазія в національних відродженях поневолених народів, бо національні відродженя становлять явище дуже подібне до політичних демократичних рухів. "Що більше, пише Каутський, розвиваєть ся капіталістичний спосіб виробництва і зростає змагане до утвореня сучасної суцільної держави то більше розростають ся в ній не тільки загально-демократичні змаганя, а тако-ж, коли держава обіймає кілька націй, боротьба національна. І перша і друга—**діти одної матері** і природною необхідностію поєднані з сучасним розвитком". (Національне питане в Росії.).

Отже боротьба за політичну демократизацію і боротьба за національне визволене—"діти одної матері". Буржуазія і там і там бере активну участь і в обох випадках проводить дуже подібну тактику.

Політична демократизація і національне визволене обоє мають ту спільну рису, що здійснене їх зовсім ще не підкопує основ капіталістичного порядку. Навпаки, тільки разом з політичною демократизацією, тільки разом з розцьвітом національних культур, розвиваєть ся повностію капіталістичний порядок, цілком означують ся і виростають його суспільні кляси.

(Дальше буде.)

Читайте Одиноку Укр. Соц. Щоденну Ґазету

„РОБІТНИК"

Орган У. Ф. С. П. в Злучених Державах.

Річна передплата в Злучених Державах і Канаді:

На рік $4.00
На півроку 2.75
На чверть року 1.50

"ROBITNYK"

2335 W. 11-th St. Cor. Literary Rd. Cleveland, Ohio.

ARCHIVES OF ONTARIO
TORONTO